

בס"ד, סנהדרין פרק שביעי

דף מט

'ארבע מיתות נמסרו לבית דין; סקילה, שריפה...' — נראה שבכלל דין זה, 'ארבע מיתות נמסרו לב"ד', נאמר שאין בית דין ממיתים אלא באותן ארבע מיתות האמורות בתורה. וזהו מה שכתבו התוס' (בריש מכות), שכאשר אי אפשר להמית את הנידון במיתה המפורשת לו, אפשר להמיתו במיתה אחרת מאותן ד' מיתות אבל לא במיתה אחרת [מלבד ברוצח וכד' שנתרבה בפירוש]. ויש לומר שגם כאשר בית דין עונשים שלא מן הדין, בהריגת אדם — אין להם רשות אלא באחת מד' מיתות. [וכיוצא בזה מצינו במלך, שאין לו רשות להרוג אלא בסייף] (עפ"י חדושים ובאורים). מצד הסברא היה נראה שכיון שב"ד מענישים בכל עונש לצורך שעה אף בכוה שלא נאמר בתורה, כגון קציצת אבר וכדו', כמבואר בגמרא ובראשונים — רשאים גם להמית בכל אופן שייראה בעיניהם, עכ"פ כאשר א"א להמיתו באחת מד' מיתות. וע"ע במש"כ להלן נב: במעשה דרב חמא בר טוביה, ולעיל מה.

'כל מקום ששנו חכמים דרך מנין — אין מוקדם ומאוחר, חוץ משבעה סמנין...' — נראה הכוונה לומר שמסידור הדברים כשלעצמו אין ללמוד עיכוב לסדר האמור. ואולם במקומות שאמרו חכמים שכך הוא הסדר, ודאי הוא בדוקא. וכן שנינו 'סדר ברכות: אבות וגבורות וקדושת השם', וכן 'סדר תקיעות...'! וצ"ע בדברי התוס' שהניחו ב'תימה'. וכן מה שאמרו 'בפלוגתא לא קא מיירי' נראה שהכוונה היא כיון שנחלקו בסידור מניינתן, הרי זה כאילו נאמר בפרוש שכך סדרן ומדרגותן מן החמור לקל, הלכך אינו ענין ל'כל מקום ששנו חכמים דרך מנין' (עפ"י חדושים ובאורים).

אפשר שקושית התוס' היא מכך שרב פפא סבא הוסיף משמיה דרב את משנתנו, הרי שמנה גם כאלו שהסדר מכוון בהם בפרוש, וא"כ קשה מ"ט לא מנה גם סדר ברכות ותקיעות. עוד יש לומר שלשון 'סדר' אינו במשמע שיהא בדוקא לעיכובא, וסדר תמיד יוכיח.

'מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים...' — נראה שאין זה אלא לכתחלה, אבל אם לבשם שלא כסדר ועבד — עבודתו כשרה, דלא מייתי בגמ' קרא לעכב, ולא שנינו שהמשנה סדר הבגדים עבודתו פסולה. ובנדה ס"ו: תד"ה כל כתבו התוס' שכל דבר שאין עצמו מצוה אלא רק תוצאתו, אין שייך לומר בו דלכתחלה יעשה כך ובדיעבד כשר גם באופן אחר. ולפי"ז מכאן מקור לשיטת הרמב"ם דמנה לבישת בגדי כהונה למצות עשה בפני עצמה (מהגר"א נבצל שליט"א).

א. בספר גבורות ארי (יומא כג:): דן בדבר וצידד סודר הלבישה מעכב כיון ששנה עליו הכתוב. וחסר שם המשך הדברים. — ע' בזה חדושים ובאורים כאן.

ב. על סדר שאר הבגדים ששנה התנא, ועל סדרן בכתובים — ע' שאגת אריה; בית הלוי ח"א א, ז; חדושים ובאורים כאן.

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

פרק שביעי

דף מט

ק. אלו מהשנויים דרך מנין דלהלן, סדר הדברים שבהם מעכב, אלו למצוה, ובאלו אין הקפדה על סדר הדברים כל עיקר?

- א. ארבע מיתות שנמסרו לבית דין.
- ב. שבעה סמנים המעבירים את הכתם.
- ג. סדר יומא.
- ד. סדר תמיד.
- ה. מצות חליצה.
- ו. בגדי הכהונה.
- ז. שאר מקומות ששנו בהם חכמים.

א. סדרן של ארבע מיתות שמנו חכמים – בדוקא, מהחמורה ביותר עד הקלה. [ונפקא מינה למי שנתחייב בשתי מיתות – נידון במוקדמת, שהיא החמורה (פא.). וכן נפקא מינה לחייבי מיתות שונות שנתערבו, שנידונים בקלה כדלהלן עט:].

[נחלקו הרמב"ם והרמב"ן (ספר המצוות שרש יד. וע"ש במ"ע רכורכט; הל' סנהדרין יד) האם כל אחת מארבע מיתות נמנית כמצוה בפני עצמה או כלולות כולן במצות עשה אחת דובערת הרע מקרבך. (ע"ע בבאור דעת הרמב"ם בספר אבי עזרי הל' סנהדרין סט)].

ב. שבעה סמנים המעבירים על הכתם ששנו חכמים דרך מנין – בדוקא, ואפילו בדיעבד, הקדים סם אחד לחברו – אין בדיקתו בדיקה.

ג. סדר יומא השנוי במשנה – בדוקא ולעיכובא, שאם הקדים מעשה לחברו לא עשה כלום. ולא מפני חשיבות וחומר שבעבודות עצמן אלא מפני חומר היום החמיר הכתוב שאם שינה בסידרו פסול (חקה).
ישנה דעה שדברים הנעשים בבגדי זהב, אם הקדים בהם מעשה לחברו – מה שעשה עשוי. וישנה דעה שאפילו בדברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ אין הסדר מעכב (ראה בפירוט ביומא ס).

ד. סדר תמיד – למצוה ולא לעכב. כן אמרו לפי רב פפא.
לא מבואר בגמרא האם רב הונא בר' יהושע חולק וסובר שמעכב בדיעבד, אם לאו. ונחלקו ראשונים בדבר (ע' במפרשים כאן ובלקוטי הלכות יומא לג).

ה. סדר שאמרו חכמים במצות חליצה – למצוה ולא לעכב.
 נחלקו הפוסקים כשירקה היבמה קודם חליצת הנעל, האם החליצה שלאחר כך חליצה פסולה היא וצריכה לחזור על כל האחים (עפ"י מרדכי) אם לאו (ע' אה"ע קסט, מו מח).
 יש מהאחרונים שצדד לומר שאם רקקה לאחר הקריאה, הואיל וכבר התחיל מעשה החליצה, אין זו חליצה פסולה לחזור על כל האחים (שו"ת עונג יום טוב קעד. וסמך שם לענין מעשה בצירוף כמה סניפים).
 עוד על שינוי בסדר הקריאה – ע' בשו"ת אבני נזר אה"ע רכג, מז"מח.

ו. הסדר שמנו חכמים את בגדי הכהונה, אינו סדר הלבישה [אלא נקט התנא הסדר האמור בתורה].
 [לענין הלבישה – המכנסים תחילה (ואינו לעיכובא מאירי. וע' בירור הלכה)].

ז. רבא בשם רב סחורה בשם רב הונא אמר: כל מקום ששנו חכמים דרך מנין – אין מוקדם ומאוחר (יש מהם שאין הסדר משנה להלכה כלל [ומ"מ יש טעם לסדר שנקטו. כ"מ בגמרא. וע' פסחים לט. 'מצוה בחזרת' וברש"י; או"ח תעג, ה. וע"ע בשבת כזו. מח' ריו"ח ורב דימי. וצ"ע במש"כ בשו"ת עמודי אור קיב, א], ויש מהם שהוא למצוה אך לא לעיכובא, וכנ"ל).
 העירו בתוס' מסדר ברכות; אבות, גבורות וקדושת השם. וכן סדר תקיעות – שבדוקא הן.

דף נ

קיא. א. במה תלויה השאלה האם סקילה חמורה משריפה או שריפה חמורה מסקילה?
 ב. במה תלויה השאלה האם סייף חמור מחנק או חנק מסייף?
 ג. מהם המקורות לכך שסקילה ושריפה חמורות מהרג וחנק?

א. נחלקו חכמים ורבי שמעון האם סקילה חמורה משריפה או קלה ממנה. מחלוקתם קשורה בדין בת כהן ארוסה שזינתה; –
 לדעת חכמים, דינה בסקילה כארוסה בת ישראל, ואין דינה כבת כהן נשואה שהוציאה תורה דינה (מחנק) לשריפה – הרי שהסקילה חמורה מן השריפה.
 לדברי רבי שמעון, בת כהן ארוסה דינה בשריפה כנשואה, כסתימת הכתוב. וכשם שבת כהן הנשואה יצאה לידון בחמור מבת ישראל, כך ארוסה יצאה לידון בחמור – מכאן שהשריפה חמורה מן הסקילה. (גם רבי שמעאל סובר כרבי שמעון, שהשריפה חמורה מסקילה – כמבואר להלן).
 לפרש"י ותוס', לחכמים אין מכאן מקור לשיטתם אלא תוצאה; היות והסקילה חמורה לדעתם, לכן סוברים שבת כהן ארוסה בסקילה ולא בשריפה. לדעה זו שיטת חכמים שהסקילה חמורה מבוססת על הסברה שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים החמורים, שפושטים ידם בעיקר.
 ולדברי הרמ"ה והרמב"ן, מקור שיטת חכמים הוא מדין בת כהן ארוסה – שדרשו מן הכתובים להיות דינה בסקילה ולא בשריפה.